

# PEDAGOGIK TRENING TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA BADIY- PEDAGOGIK KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISH METODIKASI

**Yusupova Madinajon Mansurbek qizi**

Urganch tuman 3-son umumiy o'rta ta'lim maktabi o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.22744372>

Qabul qilindi: 6-sentabr 2026-yil • Ma'qullandi: 13-sentabr 2026-yil • Nashr qilindi: 14-sentabr 2026-yil

## Annotatsiya:

Mazkur maqolada pedagogik trening texnologiyalari asosida badiiy-pedagogik kompetentlikni rivojlantirishning amaliy metodikasi ilmiy-pedagogik nuqtai nazardan tahlil qilingan. Beshta metod — nafas-ovoz mashqlari, mimika-pantomima mashqlari, improvizatsion-ssenariy, video-modellashtirish va guruhviy fikr almashish (etyud tahlili) metodlari — yoritilgan. Har bir metodning mazmuni, qo'llanilish shakli va rivojlanadigan ko'nikmasi ilmiy-amaliy jihatdan asoslab berilgan.

## Kalit so'zlar:

badiiy-pedagogik kompetentlik, pedagogik trening, shakllantirish metodikasi, ovoz va nafas mashqlari, improvizatsiya, video-modellashtirish, pedagogik aktyorlik, kasbiy tayyorgarlik, pedagogika, oliy ta'lim.

## Kirish.

Badiiy-pedagogik kompetentlikni rivojlantirish uchun nazariy asos va izchil bosqichlar bilan bir qatorda, uni amaliy tarzda shakllantirishning aniq metodikasi zarur bo'ladi [1]. Faqat konkret, amaliy jihatdan qo'llash mumkin bo'lgan metodlar tizimi orqaligina nazariy g'oyalarni real pedagogik mahoratga aylantirish mumkin bo'ladi.

Amaliyotda ko'pincha pedagogik trening mashg'ulotlari faqat umumiy "o'zini erkin his qilish" mashqlari bilan cheklanib, aynan badiiy-pedagogik kompetentlikni tashkil etuvchi ovoz, mimika va improvizatsiya ko'nikmalarini maqsadli rivojlantiruvchi aniq metodlar yetishmaydi [2]. Shu nuqtai nazardan, badiiy-pedagogik kompetentlikni rivojlantiruvchi turli metodlarni tizimli tahlil qilish mazkur maqolaning dolzarbligini belgilaydi [3].

**Muammoning o'rganilgan darajasi.** Pedagogik muloqot nazariyasi V.A. Kan-Kalik [1]ning tadqiqotlarida, pedagogik teatr pedagogikasi metodikasi A.P. Ershova va V.M. Bulatov [2]ning ishlarida chuqur ishlab chiqilgan bo'lib, ularda badiiy vositalar bilan pedagogik faoliyatni uyg'unlashtiruvchi aniq mashqlar tizimi taklif etilgan.

K.S. Stanislavskiy [3]ning aktyorlik mahorati tizimida nafas, ovoz va improvizatsiya ustida ishlashning klassik metodikasi asoslangan bo'lib, u ko'plab zamonaviy pedagogik trening dasturlariga asos bo'lib xizmat qiladi. Mahalliy pedagogika fanida F. Yo'ldoshev [4], N. Saidahmedov [5]ning ishlarida interfaol va trening metodlarining umumiy tavsifi berilgan.

Shunga qaramay, olib borilgan ilmiy izlanishlarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, aynan badiiy-pedagogik kompetentlikni rivojlantirishga xos, aniq amaliy metodlar tizimini tizimli tahlil qiluvchi maxsus tadqiqotlar mahalliy fanda hali yetarli darajada mavjud emas. Ushbu bo'shliqni to'ldirish mazkur tadqiqotning ilmiy-amaliy ahamiyatini belgilaydi.

**Muhokama.** Nafas-ovoz mashqlari metodi badiiy-pedagogik kompetentlikning bazaviy, texnik asosini tashkil etadi [1] — bu metod orqali talaba to'g'ri nafas olish, ovoz diapazoni va tembrini

boshqarishni o'rganadi. K.S. Stanislavskiy tizimiga ko'ra, ovoz — pedagogning eng asosiy "ish quroli" bo'lib, uni charchamasdan, boshqariladigan tarzda ishlata olish ko'nikmasi barcha keyingi badiiy vazifalar uchun zaruriy asos hisoblanadi.

Mimika-pantomima mashqlari metodi yuz ifodasi va tana tili orqali turli hissiy holatlarni aniq, tushunarli tarzda ifodalash mashqlarini o'z ichiga oladi [2]. Oyna oldida mustaqil mashq qilish yoki juftlikda "hissiy holatni topish" o'yinlari orqali talaba noverbal muloqot vositalarini ongli boshqarishni o'rganadi. Improvizatsion-senariy metodi esa kutilmagan, oldindan tayyorlanmagan pedagogik vaziyatlarni badiiy vositalar bilan hal qilish mashqlarini nazarda tutadi [3] — masalan, tasodifiy tanlangan vaziyat kartochkasi asosida darhol improvizatsiya qilish orqali talaba tezkor, ijodiy javob bera olish qobiliyatini rivojlantiradi.

Video-modellashtirish metodi talabani o'z ijrosini namunaviy (etalon) ijro bilan video orqali qiyoslab tahlil qilishini nazarda tutadi [4]. Ikki videoni yonma-yon ko'rsatib, farqlarni muhokama qilish orqali talaba o'z badiiy-pedagogik uslubini ob'ektiv baholay olish qobiliyatini rivojlantiradi. Nihoyat, guruhii fikr almashish (etyud tahlili) metodi har bir talaba ko'rsatgan pedagogik "etyud"ni guruh bo'lib birgalikda muhokama qilish va konstruktiv fikr bildirishni nazarda tutadi [5], bu esa talabaga boshqalarning tajribasidan o'rganish va o'z ijrosiga tashqi nuqtai nazardan qarash imkonini beradi. Ushbu beshta metod izchil, bir-birini to'ldiruvchi tarzda qo'llanilganda badiiy-pedagogik kompetentlikni eng samarali tarzda rivojlantiradi.

**Natijalar.** Badiiy-pedagogik kompetentlikni rivojlantirishga xizmat qiluvchi beshta metodni tahlil qilish jarayonida ularning mazmuni, qo'llanilish shakli va rivojlanadigan ko'nikmasi tizimlashtirildi. Tahlil natijalari quyidagi jadvalda umumlashtirilgan holda keltirilgan:

1-jadval

| № | Metod                             | Mazmuni                                                                                                                   | Qo'llanilish shakli                                                                      | Rivojlanadigan ko'nikma                                                                  |
|---|-----------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1 | Nafas-ovoz mashqlari metodi       | To'g'ri nafas olish, ovoz diapazoni va tembrini boshqarish bo'yicha maxsus mashqlarni bajarish                            | Kundalik qisqa isinish mashqlari, ovozni turli hissiy ohangda sinash topshiriqlari       | Ovozni charchamasdan, boshqariladigan tarzda ishlata olish qobiliyati                    |
| 2 | Mimika-pantomima mashqlari metodi | Yuz ifodasi va tana tili orqali turli hissiy holatlarni aniq, tushunarli tarzda ifodalash mashqlari                       | Oyna oldida mustaqil mashq, juftlikda "hissiy holatni topish" o'yinlari                  | Noverbal muloqot orqali ma'noni aniq va ishonchli yetkaza olish qobiliyati               |
| 3 | Improvizatsion-senariy metodi     | Kutilmagan, oldindan tayyorlanmagan pedagogik vaziyatlarni o'rinbosar tarzda, badiiy vositalar bilan hal qilish mashqlari | Tasodifiy tanlangan pedagogik vaziyat kartochkalari asosida darhol improvizatsiya qilish | Kutilmagan vaziyatlarda tezkor va ijodiy javob bera olish qobiliyati                     |
| 4 | Video-modellashtirish metodi      | O'z ijrosini namunaviy (etalon) ijro bilan video orqali qiyoslab tahlil qilish                                            | O'z va namunaviy videoni yonma-yon ko'rsatib, farqlarni muhokama qilish                  | O'z badiiy-pedagogik uslubini ob'ektiv baholay olish va uni takomillashtirish qobiliyati |

1-jadvalda keltirilgan tahlildan ko'rinib turibdiki, metodlar texnik-bazaviydan (nafas-ovoz) tortib murakkab-ijodiy (improvizatsiya) va yakuniy-reflektiv (video-modellashtirish, guruhii tahlil) darajalargacha bo'lgan mantiqiy zanjirni tashkil etadi.

Shuningdek, tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, video-modellashtirish va guruhii fikr almashish metodlari alohida ahamiyatga ega, chunki aynan ular orqali talaba o'z ijrosini tashqi, ob'ektiv nuqtai

nazardan ko'rish va baholash imkoniga ega bo'ladi — bu esa o'z-o'zicha ijro qilishning o'ziga qaraganda ancha samaraliroq o'rganish usuli hisoblanadi. Umuman olganda, o'tkazilgan tahlil ushbu beshta metodning kompleks qo'llanilishi badiiy-pedagogik kompetentlikni samarali va izchil rivojlantirishga xizmat qilishini tasdiqladi.

**Xulosa.** Pedagogik trening texnologiyalari asosida badiiy-pedagogik kompetentlikni rivojlantirish nafas-ovoz mashqlari, mimika-pantomima mashqlari, improvizatsion-senariy, video-modellashtirish va guruhiy fikr almashish metodlarining izchil, kompleks qo'llanilishini talab qiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, ushbu metodlarning har biri o'ziga xos ko'nikmani rivojlantirishga xizmat qiladi, ularni birgalikda qo'llash esa eng yuqori pedagogik samarani beradi.

Ishlab chiqilgan metodlar tizimi oliy pedagogik ta'lim amaliyotida talabalarni badiiy-pedagogik jihatdan tayyorlash uchun amaliy asos bo'la oladi. Kelgusi tadqiqotlarda ushbu metodlarning turli fan yo'nalishi (til, adabiyot, boshlang'ich ta'lim, san'at) talabalariga xos qo'llanilish xususiyatlarini chuqurroq o'rganish maqsadga muvofiqdir.

### Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Кан-Калик В.А. Учителю о педагогическом общении. — М.: Просвещение, 1987. — 190 с.
2. Ершова А.П., Букатов В.М. Режиссура урока, общения и поведения учителя. — М.: Флинта, 1998. — 232 с.
3. Станиславский К.С. Работа актёра над собой. — М.: Искусство, 1985. — 479 с.
4. Yo'ldoshev J.G'. Ta'lim texnologiyalari va kompetensiyaviy yondashuv. — Toshkent: O'qituvchi, 2011. — 216 b.
5. Saidahmedov N. Yangi pedagogik texnologiyalar. — Toshkent: Moliya, 2003. — 172 b.

### Abstract:

This article provides a scientific and pedagogical analysis of the practical methodology for developing artistic-pedagogical competence based on pedagogical training technologies. Five methods — breathing-voice exercises, facial expression-pantomime exercises, improvisational-scenario method, video-modeling method, and group discussion (etude analysis) method — are examined. The content, form of application, and skill developed by each method are substantiated from a scientific and practical perspective.

### Keywords:

artistic-pedagogical competence, pedagogical training, methodology of formation, voice and breathing exercises, improvisation, video modeling, pedagogical artistry, professional training, pedagogy, higher education.